

nak meg. Nem Isten és ember áll szemben egymással, hanem a nyitottság a zárkózottsággal, a progresszió a maradisággal, a szocialista elkötelezettség a politikai reakcióval. Modernsége emberi és költői értelemben egyaránt általános: mindazt, ami az emberi gondolkodásban előremutató, jövőbeli, s mindazt, ami a közösségi és az egyedi emberben gazdagító és kiteljesítő, magába fogadja. Poétikája azt a vonalat is őrzi s folytatja tovább, ami Balassitól jellemzi a magyar költészet egyik ívét: a deitas és a humanitas, a földi és az égi, a testi és a lelki szétválaszthatatlansága. Krisztus úgy lép föl nála, mint az univerzális lét megtestesítője, mint küzdelmeink értelme, akihez az emberi nagyság és a szabad emberi gondolat mérhető és igazítható: „Az Isten ott van valamiként; / Minden gondolatnak alján”; „A Vér tudja ő útjait, / Céljait, titkait tudja: / Éljen az Ember, Vér s a Hit”; „Járj köztünk, drága Isten-Ember, / Tavasz van, nőnek a gazok / S kevesek az igaz igazok”.

Inkább azt tagadja, ostromozza a költő, ami az emberért való eszmék és hitek torzulásába fut, eszmék és hitek elvadítását és meghamisítását eredményezi. A baloldaliság nevében is lehet embertelenségre szokni, s a vallás is lehet pusztítás eszköze vakbuzgók és militánsok kezében. Ady a tiszta képletek és a tiszta eszmények megszólaltatója; csak ezekhez érdemes, csak ezekhez kell ragaszkodnunk – hirdeti. Mindent, ami avult, korszerűtlen, hazug, ki kell vetnünk magunkból. S mindent, ami tovább vihető, értékes, holt napi szükség, meg kell őriznünk magunknak és utódainknak. A valódi ellentétek itt voltaképpen a demokrácia és antidemokrácia, a jog és jogtalanság, a szabadság és elnyomás, a nemzetköziség és provincializmus, a Krisztus-várás és Krisztus-gyalázás ellentétei, melyeket költészetében kibékíthetetlen párba állít. „A forradalmi lelkületet egy kettős alapszenvédély jellemzi – írta Sik Sándor Adyról –: egész valójával – ha szabad így mondani: a lelke bőrén – érzi a meglévő rossznak rossz voltát, egész valójával gyűlöli azt, és nem tud megszűnni harcolni ellene – és egész valójával hiszi, akarja azt az újat, amit jónak tud, ér, és életét teszi rá.”

Király Istvánnak volt mersze szembenézni korábbi Ady-képével is; az évek folyamán újabb és újabb vonásokkal egészítette ki, illetve a rárakódott feleslegességektől tisztította meg Ady-portróját. A pártelfogultságoktól mentes, a jobb- és baloldali túlzásoktól, kisajátítási törekvésektől megszabadított poétát és szellemi harcost magasztosítja fel, az egyetemes Adyt, mindenki Adyját rajzolja meg. A nemzet váteszét, akinek mai és mindenkori aktualitása nekünk és a világnak egyként tanulság, egyként örökség.

Az *Intés az őrzőkhöz* hatalmas művelődéstörténeti, pedagógiai, irodalomtörténeti, filozófiai, helyenként a modern teológia kérdéseit is érintő mű, melyet a szerző roppant szakmai, tudósi, művészi és emberi felkészültséggel alkotott meg. Nem tehetjük le végleg, újra és újra vissza kell térnünk hozzá és polemizálnunk kell vele. Megéri. (*Szépirodalmi*, 1982)

HEGYI BÉLA

Álmok Ninivéből

Czigány Györgyöt – jóllehet verseskönyvei jelentek meg – elsősorban a zenei ismeretterjesztés kivételes hatású és népszerűségű képviselői között tartottuk számon. Úgy látszik azonban, hogy neki is végig kellett járnia a „forrás”, az avantgarde iskoláját, hogy váratlan meglepetésük igazi, komoly költői teljesítménnyel rukkolhasson elő. Új könyve, az *Álmok Ninivéből* az eddigiektől eltérő, „emberközelibb” költőiséget reprezentál. Versei kohézióját olyan eszmények adják, amelyeket a magyar líra eddig is a magáénak mondhatott, de újabban mintha veszítettek volna időszerezésükből, divatjukból és közkedveltségükből.

Czigány György eddig is aforisztikusan fogalmazott, de talán kevesebb gondot fordított a képek megformálására. Új könyvének viszont uralkodó eleme a képszerűség. A költő képek sorából építi föl verseit, melyek így az érzés mozaikjait

fényképezik egymás mellé, ám nem veszi-
tenek semmit egységességükből. A részle-
teket a kiküzdött gondolatiság fogja egybe,
olyan – mondhatjuk – filozofikus elem ez,
amely az életről s általában a létről fele-
lősen gondolkodó művész sajátja. Czigány
György nem elégszik meg az állapotrajzzal,
hanem értelmezni akarja saját helyzetét és
általában az emberiség létszemléletét.

Verseinek két visszatérő eleme a „föld”
és az „idő”. Az előbbi jelképezi a megtartó
erőt és a biztonságot – többek között az el-
múlás bizonyosságának tudatát is –, az
utóbbi a kiszámíthatatlanságot és vár-
atlanságot. E látszólag két minőségű érzés-
kört igyekszik egységbe forrasztani, hol
komolyan, hol cseppnyi önironiával, hol
fájdalmas nosztalgiával. Ennek példáját
találjuk a rövid, frappáns *Epilógus*-ban:

*Ledőlünk a földre
s nevetünk eleget,
mintha együtt volnánk –
s mintha volna más is,
mint az, ami éppen
eltűnik örökre.*

Vannak lírikusok, akik az elmúlás okait
fürkészve dacos szenvedéllyel ostromolják
az eget, s káromolva hívják tetemre a
számukra ismeretlen hatalmakat; vannak,
akik – mint Babits az *Esti kérdés*-ben – kér-
déseket tesznek föl a lét értelmére vonat-
kozóan, s jól tudják, hogy ezekre az ember
földi életében nem lelhet választ, s vannak
– a jelek szerint közéjük tartozik Czigány
György is –, akik tudomásul veszik a tény-
eket, s azok hálójában igyekeznek ábrá-
zolni egy olyan emberi magatartást, amely
értelemmel tölti meg azt, ami voltaképp
felfoghatatlan és értelmezhetetlen. A kötet
legszebb és legmélyebb ciklusában, a *Rév-
falusi rekviem*-ben újra álmódja apja ked-
ves alakját, aki oly életszerűen lép elénk a
szabálytalanul sorjázó versek egymásután-
jából, mintha egy Mándy-novella hőse vol-
na, aki bármikor dacolhat a kérlelhetetlen
végzettel.

Míg a költő korai lírájában a „mester-
ség” ismerete és gyakorlata játszott a ve-
zető szerepet, az *Álmok Ninivéből*-ben már
az eszközei birtokában lévő költő bizton-
ságával idézi meg a tárgyakat és gondola-
tokat. Talán épp ez a magától értetődő ter-

mészetesség a magyarázata, hogy legtöbb-
s igazán jól sikerült versét sejtelmes bal-
ladaiság szövi át, életre kelnek bennük a
természet elemei, antropomorfizálódnak a
tárgyi világ eszközei, s így telítődik min-
den az ember – a véget elfogadó ember – ér-
zésvilágának jelzésével:

*Vonulás-vonulás vak
hosszú sorokban –
mennek, megállnak,
kérdez a szél, a fák
nem féltelnek
borzongás fut a porban.
Csontok zörögnek: az ágak –
csoszogó internáltak,
fák menetelnek.*

(Révfalusi rekviem II.)

Ahhoz, hogy egy költészet természetét le-
írjuk, aligha helyes hasonlatokat segítsé-
gül hívnunk, annál kevésbé, hiszen a ha-
sonlat a költészetben is mindinkább veszít
hajdani szerepéből és jelentőségéből. Még-
is megkockáztathatjuk, hogy Czigány
György kötete az embernek olyan állapo-
tát ábrázolja, mely leginkább a Paradi-
csomból való kiűzetés fájdalmas pillanatát
idézi. Az ő lényei élményeikben, tudatuk
mélyén még a boldogság sejtelmét hordoz-
zák, s valahol vár is rájuk ugyanez a bol-
dogság, de a mostani pillanat mégis ért-
hetetlen és telve van felfoghatatlan kese-
rűségekkel. Aligha véletlen, hogy lírájának
visszatérő kifejezése a „pillanat”, mely el-
sősorban állapotot jelent, köztes helyzetet,
a *volt* pontos tudását és a *lesz* sejt-
elmét. Ebbe belefér egy egész élet, mely
„tehetetlen”, „markába szorítja” az idő, de
„szép, akár egy mozdulatlan állat”. (Ez az
utóbbi hasonlat egyébként segíthet is vala-
melyest elhelyeznünk Czigány György lí-
ráját: ott indul, ahol Pilinszky János vágott
csapást, eszmevilágára, szintetizáló törek-
véseire pedig Fodor András gyakorolt ösz-
tönző hatást.)

A szó az ő költészetében is a „jelenlét”
eszköze, de csak akkor, ha az ember min-
den kimondott ige visszhangját bensejé-
ben hitelesíti. S bár – mint mondja – a
végső, igazán nagy kérdéseinkre „megfej-
tés nincs”, ezek a tiszta szavak azért köze-
lebb segíthetnek a teljes és igaz emberi
léthez, melynek a csönd éppoly vonzó és

hitelesítő eleme, mint az, amit elmondhatunk. Nála is alapvető jelentőségű a „szerepet” eszménye, mely a hűséggel karöltve nemesíti az embert.

RÓNAY LÁSZLÓ

Nemeskürty István: Diák, írj magyar éneket

Nemeskürty István kétkötetes munkája: a *Diák, írj magyar éneket* jellegzetesen nemzeti irodalomtörténet. Nemcsak tárgya, hanem felfogása következtében is; irodalmunkat úgy szemléli és úgy mutatja be mint nemzeti kultúránk, történelmünk és létünk legfontosabb letéteményesét, amely nemcsak kifejezi a nemzet tudatát, hanem tevékeny módon közre is hatott ennek alakulásában. A magyar irodalom nagy értékei ilyen módon egyszerre mind a nemzeti szellem reprezentánsai. Ezekről az értékekről – kialakulásukról, jelentőségükről és történelmi sorsukról – akar képet adni a közel ezerlappos összefoglalás. Ahogy a rövid bevezető mondja: „Ez a könyv itt a könyörtelenül iramló idővel dacoló értékeket veszi számba irodalmunkból, a szokottnál inkább tekintve ki a társadalom történetére, írók és olvasók viszonyára. Mert olvasók nélkül írók sincsenek.”

A társadalomtörténeti megközelítés igénye Nemeskürty művében inkább a művelődéstörténeti háttér pontosabb kirajzolását jelenti. Ez a sokatmondó kép mindenképpen a vállalkozás egyik erénye, mindenképpen az olvasó hasznára van. A könyv írója érezhető érdeklődéssel gyűjtötte össze ennek a művelődéstörténeti képnek a mozaikjait: alapos ismertetést ad a magyar középkor egyházi, kolostori kultúrájáról, az Anjou-királyok udvarának lovagi életéről, a XVII. század végének politikai vitáiról, a reformkori Pest-Buda társaséletéről, vagy éppen a kiegyezést követő országos fellendülés sajtóviszonyairól. Nagy tárgyismerettel idézi fel az ábrázolt

korszakok „hétköznapi életét”, kivált az irodalmi élet köznapjait, az irodalmi sajtó harcait, a könyvkiadó munka alakulását, az írók közötti kapcsolatokat.

Mindezzel közelebb hozza a mai olvasóhoz a régmúlt idők emberét, társadalmát, művelődési helyzetét. A szerző az átlagos olvasóra gondolt, midőn nagy munkájába fogott: arra, akivel nemcsak a fontosabb adatokat kell megismertetnie, hanem aki előtt lehetőleg a múltat is meg kell elevenítenie. Ezt a szándékát mutatják irodalomtörténeti összefoglalásának „regényesített” mozzanatai. Gellért püspök legendájának ismertetését például szinte novelisztikus hangütéssel vezeti be, s hasonlóképpen „regényesített” jelenetet többet is idézhetnénk.

Az elbeszélő-leíró mozzanatok mégsem teszik mesélővé a könyv stílusát. Erről a bőven idézett irodalomtörténeti dokumentumok gondoskodnak: nemcsak a verses és prózai idézetek, hanem a tanulmányokból vett szemelvények, az oklevélszövegek, a szónoklatokból, publicisztikai művekből citált gondolatok. A felidézett történeti dokumentumok nemcsak a korábrázolás hitelességét mélyítik el, hanem hozzájárulnak a történelmi „illúzió” teljesebb felkeltéséhez is: az olvasó életszerűbben látja maga előtt a bemutatott irodalomtörténeti eseményt. Irodalmunk nagy alkotásairól, ehhez képest, halványabb képet ad: inkább a művek keletkezésének körülményeit, a bennük kifejezésre jutó eszméket, gondolatokat elemzi, mint poétikai tulajdonságaikat, esztétikai értékeiket.

Nemeskürty István olvasmányos áttekintésre törekedett, éppen ezért nagy teret adott személyes érdeklődésének, izlésének, ítéleteinek. Nem „hivatalos” irodalomtörténetet akart írni, s ezért bővebben szólt azokról – Balassiról, Zrínyiről, Petőfiről, Adyról, József Attiláról –, akikhez érezhetően vonzalmai kötik. Vannak felfedezései vagy újra-felfedezései is, például Vargha Gyula, Bíró Lajos, Erdős Renée, Szép Ernő, Terescsényi György. Ezek a személyes vonzalmak színesebbé teszik a képet, amelyet irodalmunkról adott. Máskor viszont, úgy érezzük, mostohán kezelt jelentékeny alkotó egyéniségeket, például Kemény Zsigmondot, Szabó Dezsőt, s irodalmunk katolikus vonulatáról sincs itt külön